

190-3

5

А. К. ШЕНДЕРОВ

КЫПӨДНҮ
ПРОФИЛАКТИКАЛЫГ
РОЛСӨ
ҖОНҖИҖАЛУН
КУТӨМҮН

КОМІ ГІЗ

1933

1
115

1
9
3
3

К С
С Ы

Коми-3

А. К. ШЕНДЕРОВ

2-1282

**КЫПӨНН
ПРОФИЛАКТИКАЛЫГ
РОЛСО
ҖОНВИҖАЛУН
КУТӨМЫН**

1
9
3
3
3

Г.П.Б. в Лигр.
Ц. 1933 г.
Акт № 535

**КОМИГИЗ
СЫКТЫВКАР**

Шендеров А. К. Повы-
сим роль профилактики
в охране здоровья.

Издание № 21. Заказ № 1787
Тираж 2000, Упол. Облита
№ А-64. Сдано в набор 17-II-33г
Сдано в печать 7-III-33 г.

Редактор М. Дорони
Тех. редактор В. Поляков

Ст. форм. 72×108, 1/32, 1,85 п. л. 48968 знаков в п. л.
Сыктывкар, типогр. Коми ГИЗ-а, Коммунистическая, 2.

БУРЖУАЗНОҢ ДА СӨВЕТСКОҢ МЕДИЦИНА

Кытчöz му вылын лооны кык торја лагер, кытчöz обществоын лооны классјас, сетчöz медицина пондас торјавны буржуазноҗ да сөветскоҗ медицина выло.

Віставлыны, мыҗ сїјö лоö буржуазноҗ да сөветскоҗ медицинаыс, ме лыдда ковтомөн. Тајос төдö быд пионер, велöдчыс, политика боксаң велöдчöм быд морт.

Сöмын некымын кывјөн ме сувтла, мыҗ сїјö лоö буржуазноҗ да сөветскоҗ медицинаыс. Тајö торјалöмыс петö капитализм строј да социалистическоҗ общество вужјас торјалöмыс. Буржуазноҗ да сөветскоҗ медицина торјалöны ас воғаныс сувтöдöм моҗасөн. Буржуазноҗ медицина отсасö озырјас интересјаслы, сїјö оз төҗдыс нї талуңја, нї аскїја робочöҗ зоңвізалун вöсна. Капиталистлы зоңвіза робочöҗыс колö сöмын сы вöсна, медым бостны унжын прїбыл. Робочöҗыскö аскї вісмас, сы пыдди сурас мөд морт. Öд капиталистическоҗ странајасын 50 мїллон гогөр уҗтöм јöзыс.

Кор тащöм хїщїніческоҗ робочöҗ вын пычкöмыс вайöдас сетчö, мыҗ робочöҗлөн пондас летчыны уҗалан выныс увлаң, кор робочöҗлөн

колö сöмын сымында вын, кодi тырмö ассыс олöмсö кутöм вылö, оз тырмыкапiтамiстлы при-быль бостöм вылö, тајö кадсаңыс рөбочöјöс вöтлöны уж, вылыс.

Буржуазнöј медицина јöзсö сöмын бурдöдö сек, кор выгöднö сiјö капiтамiстлы, кор сiјö бур-дöдöмыс отсалö капiтамiстлы јонжыка да бур-жыка нарiтны рөбочöјöс, пычкыны налыс öс-таткi вынјассö. Санаторiјаяс да шöйтчан кер-кајас буржуазыја iспользуiтлiс ез кызi бурдöдчан места, а гажöдчöм пыддi, гажаа кад колмалöм пыддi. Рөбочöј да ужалыс крестяңын ез сiбав-лыны ны санаторiјаö, ны шöйтчан керкаö.

Тујыс налы вöлi тупкöса. Сöмын Октабрса революција паскыда востiс СССР-са курортјас-лыс öзöссö рөбочöјјас да ужалыс крестяналы. Сöмын сöвет власт бур климата Крымлыс лун-выв берегсö, Кавказ да мукöд местајас СССР-лыс пöртiс ужалыс јöзöс бурдöдан местаö, им-ператорскöј да велiкокњажескöј дворечјассö сетiс санаторiјаяс да шöйтчан керкајас улö.

СÖВЕТСКÖЈ МЕДИЦИНАЛÖН ПАНАСЈАС

Медвојдөр, жеңыдыка сувтлам сiјö лозунјас вылас, мыј кузта ужалiс сöветскöј медицина чу-жан лунсаңыс 16 во чöжөн.

Медвозза лозунгөн лоö — öтi сiстемаö котыртчöм. Фелöыс сыын, мыј медицинскöј отсöг сетöм сар дырса Россiяын вöлi торјöд-лöма 20 сiкас ведомствојас да министрствојас

улö. Ҷоҳвиқалун кутан ужөн тыр једінөј вескөд-
лөм ез вөв, Ҷоҳвиқалун кутөм куға јтөд торја
ведомствојас костын сіз-жө ез вөв. Тајө анар-
хијаыслы Ҷоҳвиқалун кутан ужын вөлі пунктөма
пом Совнаркомөн 1918-өд во јул 11-өд лунса
постановлеңһөөн. Сені вөлі шуөма:

„РСФСР пасталаас медицинаскөј да саңитар-
нөј став уж өтүвтөм могыс лөсөдны Ҷоҳвиқа-
лун кутан комиссариат. Ҷоҳвиқалун кутан коми-
ссариатлы щөктысөө вескөдлыны страна паста-
ласа став медицина-саңитарнөј учреждеңһөјас-
нас да сылы-жө щөктысөө өтүвтны став сікас
бурдөдчаниңјас, котыртавны комиссариатјас бер-
дө да вескөдлыны најө ужөн“.

Тајө шуөмнас СНК пөртис олөмө медвоzza
лозунг—өтувја вескөдлөм јылыс.

СТАВ УЖАЛЫГ ЈӨЗЛЫ ГЕТНЫ ВРА-
ЧЕБНӨЈ МЕДИЦИНСКӨЈ ОТСӨГ ДОН БОГТ-
ТӨГ—тајө лоө мөд ыжыд лөзунгөн сөветскөј
медіциналөн. Октабрса революцијаөз ылыс мес-
тајасын медицинаскөј отсөг сетөны вөлі сөмын
фелдшерјас, унжыклаас і најө ез вөвны. Сөвет
власт медвоzza лунсаңыс бостөіс бырөдны тајө
фелдшерізмсө. Медвоzza војассаң-жө сөвет
власт восталіс уна медицинаскөј факультетјас, ме-
дым лөсөдны тырмымөн врачевнөј кадр. Тајө
ыжыд школајасыслөн өзөсјасыс паскыда восса-
өс ужалыг јөзлы; торја кокөдјас вөлі сетөма
фелдшерјаслы, медым најө вермісны бостны
вышөј медицинаскөј квалификација.

Выл врачевнөј кадрјас лөсөдөмөн сиктјасын
да ылыс робочөј посолокјасын восталөны вра-

чебнӧй пунктјас да вым больничаяс. Врачебнӧй отсӧг сетӧм лоӧ вермана став ужалыг јӧзлы, робочӧй да крестаналы.

Сар дырса Россіјаын јӧзӧс вескӧдісны тӧдыгјас да бабкајас. Оні тајӧ лекарясыс пыдді воіс квалифіцированнӧй специалист — врач. Врач нуӧдӧ чорыд тыш пемыдлункӧд, дурка олӧмкӧд, щыкӧдчӧмкӧд — сар дырса став важ коласыскӧд.

Дон мынтытӧг ужалыг јӧзлы врачебнӧй отсӧг сетӧм вӧлі лӧсӧдӧма Октябрса революціја бӧрын медвозза лунјассаһыс-жӧ. 1918-ӧд воӧ декабр 28-ӧд лунса декретӧн став аптекајассӧ вӧлі націоналізирјутӧма. Став лекарственнӧй запасјас, кодјас тајӧ шуӧмӧз вӧлісны торја јӧз кӧын, вужісны государство кӧӧ, медем ужалыг јӧз врач рецептјас куза вермісны дон мынтытӧг бостны лекаствојас. Тајӧ кадсаһыс ужалыг јӧзлы медицинаскӧй отсӧг сетӧм пондіс мунһы һӧтӧі дон босттӧг.

Колӧ пасјыны і сещӧм тор, мыј советскӧй медицина історіјаын вӧліс сещӧм кад, кор кыпӧдісны сорһі, „ог-ӧ лӧсӧдӧ лекаствојассӧ дон вылӧ сетӧм?“, „ог-ӧ лӧсӧдӧ врач ордӧ вӧлӧмыс ічӧтӧк дон бостӧм?“. Тащӧм сӧкыд кадыс советскӧй медициналӧн вӧліс 1921-ӧд воӧ, кор вӧліс олӧмӧ пыртӧма НЕП. Уна медицинасанитарнӧй учрежденьӧјас вӧлі торјӧдӧма госбјуджетыс, а меставывса бјуджет вӧліс зев слаб. Коліс бырӧдны уна средство народнӧй овмӧс бӧр кыпӧдӧм вылӧ, кодӧс вӧлі һӧнӧмӧз воштӧма империалистическӧй да гражданскӧй војнајасӧн.

Сөветскöй медицина кiын вöлисны кык тор, кытыг сiјö вермiс бостны зев iчöтiк средствојас. Сiјö дон вылö пријом нуöдöм да дон бостöмөн медицинаментјас сетöм. Но здравотделјаслөн 3-öd сјезд, кодi мунiс 1921-öd воö октабр тöлыг медбöрја лунјасö, шуiс, Октабрса революцијаöн эонвиэалун кутöмын перјöм вермöмјас колöны вым економическöй политика дырјi нöтi вежсытöмөн.

УЖАЛЫГ JÖЗЛÖН АСГАНЪ ВОЭМОСТ-ЧÖМ — тајö лоö сөветскöй медициналөн којмöд панас. Сiјö ужнас вескöдлö, нуöдö эонвиэалун кутан ужсö ташöм лозунг сертi: „Ужалыг jöзлыг эонвиэалун кутöм — ужалыг jöзлөн асланыс делö.“ Сөветскöй медицина корö ужалыг jöзöс аснысö отсасны щöщ jöзлыг эонвиэалун кутан ужын. Эонвиэалун кутан ужын ужалыг jöзлөн отсасöмыс заводитчiс регид, эонвиэалун кутан народнöй комиссариат да местајас вылын сылыг органјассö котырталöм бöрын. Ташöм нога сiс-темасö котыртны нöшта отсалiс кiстана бiјависöм, тајö висöмыс вöли вывтi јона тајö кадас паскалöма. Тајö кадас Владимiр Ильич шулис: „Лiбö тој вермас социализмöс, лiбö мијанлы колö вермыны тојöс.“ Став ужалыг jöз паскыд массаöс вöлис чуксалöма сöстöмлун вöсна вермасöм вылö, тојгалöмкöд вермасöм вылö. Ti төданныд, мыј тојјас лоöны кiстана бiјависöм паскöдысјасöн, најö вужöдöны заразасö висыг морт вывсанъ эонвиэа морт вылö. 1919 во јанвар 28-öd лунса СНК декрет сертi меставывса эонвиэалун кутан јукöдас бердö вöли котырталöма, сöстöм-

лун вöсна вермасыг робочöй комитетяс“. Тажö комиссияжасыслөн ас возаныс вöли сувтöдöма мог — отсавны нуöдны олöмö сещöм меропріяаттöяс, кодяс отсалöны овны сöстöма, сіз жö і візны сöстöма оланіняс.

Тажö комиссияжасыс вöлісны сіжö чужтасясөн, кытыс бөрвылас паскыда быдмісны зонвічалун кутан органяс да медіко-санітарнöй учрежденьнöяс гөгөр ужалыс јöзлөн організаціяяс. Татчö артасöны карса, рајонса, сіктса советяс бердса зонвічалун кутан секціяяс, лечсанучрежденьнöяс бердса комиссияяс, уж да быт зонвічаөдöм куза ужалыс комиссияяс, диспансеряс, консультаціяяс, предпріяаттöяс, совхозяс, колхозяс бердса комиссияяс социальнöй отсөг сетöм куза. Мөдарсан-кө, медсантруд союз куза производственнöй совещаньнöяс да РОКК організація кузта робочöй да крестана паскыд массаыс отсалöны да актівнöја участвүтöны зонвічалун кутан уж бурмөдöмын.

Сöветскöй медициналөн нөлөд панас — ВІ-ГОМЈАС ПРЕДУПРЕДІТÖМ (профілактика). Профілактика — паскыда-кө гөгөрвоны — сіжö лоө став висөмјассö предупреждайтöм, мыјөн висöны јöз. Сöмын татчö оз пырны јестественнöй висөмјас (позö кө тазі выразитчыны) предупреждайтöм. Јестественнöй висөмјас улын колö гөгөрвоны пöрыслункөд јитчөм висөмјас. Медицинскöй наука оз-на вермы візны мортсö пöрысмöмыс, пöрысмөмкөд јитчөм висөмјасыс. Көт і ем тані нөыжыд успехяс, кызі јөзөс томмөдöм да с. в., но тајö ставыс зев на тырмытöм.

Таыс кыңаї емөс зев уна вісөмјас, кодјаслыс помкасө медіцінаыс оз-на төд. Тајө вісөм лы-
дас колө артавны морт телө вылын быдсама
новообразоваң-њөјас лоөм. Тајө новообразоваң-
њөјасыс овлоны кыңаї морт вылын, сің-жө і пыщ-
са органјасын да ткаңјасын. Тајө новообразо-
ваң-њөјас, пыкөсјас лоөм јылыс медіцінаын ем
уна теоріјјас. Отыјас шуоны, тајө вісөмјасыс
наследственнөјөс, баґ-мамсаң вужөны челаґлы,
мөдјас көсјөны докажитны — тајө новообразоваң-
њөјасыслөн проісхождөең-њөыс вужана вісөм пы-
көсјасыс, којмөдјас віставлоны, мыј тајө пыкөс-
јасыс лоөны хіміческөј да мехаңческөј раздра-
жең-њөјас понда. Оты кывјөн-кө шуны — тајө
группа вісөмјаслыс помкасө абу-на адзөма. Ві-
сөмыслыс помкасө-кө ог төдө, ог вермө сіјөс і
бырөдны, а сің-жө ог вермө предупредітны
тајө вісөмөн вісөмөмыс.

Бостны-кө пыкөсјасөс, мі вермам прімітавны
профілактіческөј мерајас. Сґерт, мі ог вермө пре-
дупредітны пыкөс лоөмсө, но кор адзам лоөм
пыкөссө, пыкөслыс воқө паскаломсө операціја
вөчөмөн дугөдны мі вермам. Тајө-нын лоө бур-
дөдчан уґса профілактіка. Злокачественнөј пы-
көс век вәјөдө куломө. Тајө пыкөссө-кө мі ас-
кадын удамтам, тајөн мі вермам нүжөдны олөм-
сө мортлыс.

Торја-нын ыжыд места кутө профілактіка
бырөдны почана вісөмјаскөд вермасөмын. Тајө
вісөмјас лыдас медвоқ колө артавны вужана (ін-
фекціоннөј) вісөмјас, кодјаслөн возбүдөтөмыс
медіціналы төдса-нын. Тајө вісөмјасыскөд вер-

масөм могыс корсөма аслыс пөлөс вешество-
яс, кодјасөс прівівкајас вөчалөмөн пыртөны
морт вірө. Тајө прівівкајас пондаыс морт лоас
тајө вгсөмсыс вгсмытөмөн. Кокныда вужана вг-
сөмјас предупреждајтөм, кодјас вгсөдлөны уна
јөзөс (епідеміја) өтторјөн, і лоө профілактыка.
Тајө, дерт, лоө профілактыкаөс зев векнідіка
бостөм.

Но сөветскөј медицина оз помав ассыс ужсө
сөмын заразнөј вгсөмјас предупреждајтөмөн да
епідеміјајаскөд вермасөмөн. Та јылыс вгсталө
медициналөн вгтөд основнөј лозунг — УЖАЛЫГ
ЈӨЗЛЫГ УЖ, да БЫТ ЗОНВИЗАӨДӨМ. Тајө
петкөдлө, мыј сөветскөј медицина епідемическөј
вгсөмјас предупреждајтөмкөд шөщ нуөдө кос уж
да быт бурмөдөм понда. Тајө лоө, мыј санитар-
но-гігіеническөј условіјөјас производство вылын
бурмөдөм пыр сөветскөј медицина вермасө бы-
рөдны профессионалнөј вгсөмјас. Профессионал-
нөј вгсөмјас лыдө пырөны уна вгсөмјас, кодјас
јитчөмны тајө морт профессіјакөд.

Олан да бытовөј условіјөјас пыр, оласног
зонвізаөдөм пыр, медицина вермасө бырөдны
омөл бытовөј условіјөјасын олөм понда лоан вг-
сөмјас, вермасө вгзны (предупреждајтны) тајө
вгсөмјаснас вгсөмөмыс. Сөветскөј власт өні нуө-
дө робочөј посолокјасын, карјасын, совхозјасын,
колхозјасын олан условіјөјас бурмөдөм.

Олан условіјөјас бурмөдөмө пырөны, паскы-
да шуөмөн — карјасыс олан условіјөјас бурмө-

дөм—умічајас моститөм, водопроводјас лөгөдә-
лөм, карын канализация нуөдөм, пивсанјас, пес-
ласанінјас вөчалөм да с. в.

Став тајө ужјас вылас колө бырөдны зев
уна сөм. Та мында сөмыс ҳоңвизалун кутан ор-
ганјаслөн, дерт, абу. Та понда, торја постанов-
леньһоын правітельство шуис, тајө сөмсө, коді
колө тајө ужјассө нуөдөм вылө, асгигнутны мес-
тавивса овмөс организацијаяслы коммунальнөј
овмөс куға. Сің-жө кыскыны средствосө места-
вивса населееньһө пөвстыс самообложееньһө, асвө-
лаа сборјас, отчисленьһөјас нуөдөмөн да с. в.

Ҳоңвизалун кутан органјас да медицинаын
ужалысјас вылө усө советскөј медициналөн квај-
төд лозунг олөмө пөртөм. Советскөј медицина-
лөн квајтөд лозунг—САҢИТАРНӨЈ ПРОСВЕ-
ЩЕНЬҢӨ. Санпросвет уж медсасө нуөдсө зев
прөстөј методјасөн: сорһіјасөн, докладјас вөча-
лөмөн, санитаріја да гігіена куға популярнөј
һігајас лезөмөн, медицина література јөз пөвстө
разөдөмөн. Став тајө уж вылас уна сөм бырөд-
ны оз ков. Тапонда, тајө лозунгсө олөмө пөр-
төмыс заводітчис Октабрса революція бөрын
пырыстөм пыр-жө. А оздоровітельнөј меропріят-
төјас, гырыс ужјас нуөдөм, мыј вылө колө бы-
рөдны уна сөм заводітчисны сөмын сек!, кор
массаыслыс материалнөј условіјөсө вөлі кыпөдө-
ма колана вылаөз, кор Совет Сојузлөн лоис јон
материальнөј база.

ПРОФИЛАКТИКА — СÖВЕТСКОЈ МЕДИЦИНАЛÖН ПАНАС

Сöветскöј медициналöн став системаыс котырт-сöма профилактика вылö. Зoнвиçалун кутан уж нуöдöмын медтыдалана места кутö профилактика. Вылынжык indöm унжык лозунгясыс лоöны профилактическöј лозунгясөн. Санитарнöј про-свешщеньö, ужалан условијöяс да быт бурмö-дöм, висöмјас предупреждайтöм — лоöны вескыд профилактическöј лозунгясөн, кодјас нуöдöны сöветскöј медицинаöс висöмјас предупреждајтан туј куçа. Татчö-жö колö артавын i тајö лозунг-сö „ужалыс јöзлыс зoнвиçалун кутöм — ужалыс јöзлөн асланыс уж“. Тајö лозунгсö ужалыс јöз масса пöртö олöмö зoнвиçалун кутан уж стрöй-тöмөн, сöветскöј медициналыс мојассö олöмö пöртöмын активнöја участвуйтöмөн-да. Висöмјас предупреждайтöмын некод сещöма абу заинте-ресуйтчöма, кыçи ачыс масса — ужалыс јöз. Та понда зoнвиçалун кутан органјас — зoнвиçалун кутан секцијаяс, здравјачејкајас пыр участвуйтö-мөн, а сесса организациöнно-административнöј уж вылö вужöмөн зoнвиçалун кутан органјасын став ужсö ужалыс јöз нуöдöны профилактическöј русло куçта. Сöветскöј медициналöн профилакти-ческöј установкаыс тöдчö весиг медицина ужнас вескöдлöмын, јединöј руководствоас. Сöмын је-динöј руководство отсöгөн Сöвет Сојузыс вöли вöтлöма сещöм опаснöј висöм — холера. Сöмын тащöм ногөн вескöдлан ужсö котыртöмөн ми öни

бостсiм зiкiз бырiдны пiстi вiсiм. Мијан Комi областын кујим во-ниn пiстi вiсiмiн вiсiм ез вiв. Сiмын једiнiјi руководство отсiгiн ми iни сула-лам бијавiсiмјас бырiдiдан туј вылын. Тајi вiсiм-јассi бырiдiдiм бiрын једiнiјi руководство отсi-гiн ми бырiдiдам став вужана (iнфекциiннiјi) вi-сiмјас.

Тајi једiнiјi руководствоыс вaјiдi зoнвiзалун кутан ужсi социалистическiја выл ног лiсiдiдi-мi. Зoнвiзалун кутан уж социалистическiја ре-конструирiјiтiмыс мунi јiзiс вескiдан ужi про-фiлактика пиртiмiн.

Јiзiс вескiдан (бурдiдан) ужi профiлактика пиртiм оформлајтчi једiнiјi диспансер лiсiдiдi-мiн.

Тазикiн ми адзам, сiветскiј медицина став лозунгјас пир мунi iти вiз — профiлактика. Та-понда пачi вескыда шуны — профiлактика — сi-ветскiј медициналiн панас.

СОВЕТСКОЈ МЕДИЦИНАИ ВЕГКIДЛIМ

Кор ме вiставлi сiветскiј медицинаын једi-нiјi руководство јылыс, секi ме щiщ казтылi зoнвiзалун кутан ужiн вескiдлiм јылыс. Сi-мын сiјi казтышталiмыс, ме ногыс, лiи еща. Колi сувтлыны буржыка.

Медвоз колi сувтлыны iфејнiјi руководство вылi. Тајi iфејнiјi руководствомiсi оформитiс 1919 iд воi, март тiлысi, ВКП(б) VIII-iд сјезд. Сјезд вынсiдiс партија программыс 21-iд пу-

нктсö тащöм содержаньнöөн: „народнöй зöньвизалун кутан уж основа сертi ВКП(б) шуö, медвоз колö нуöдны зöньвизаöдан да санiтарнöй паскыд мерајас, кодјасөн медсасö мi предупредажтам висöмјас паскалöмсö“.

Тажö жењыдiк кывјасас суйöма мiјан сојузын зöньвизалун кутан уж вылын iдејнöй руководствомсö. Тажö кывјаснас определитöма зöньвизалун кутан ужын нуöдсан политiкасö партијалыг да совет властлыг. Тажö кывјас сертыгс вескодлö Зöньвизалун кутан народнöй комиссарiат. Тажö кывјаснас определитöма сiјö установкасö, кодöс пондiс кутны советскöй медицина аслас чужан лунсањыс.

Тi адзанныд, советскöй медициналы руководшöй индöдсö сетiс партиа. Советскöй медицинаын iдејнöй вескодлыгсөн да туй индысөн лö коммунист партија — робочöй классөн авангард.

Медицина — зев важса нын, зев куф iсторiјаа наука. Медицина лöс сек-жö, кор лöс морт. Сöмын колö шуны, мыј медицина абу-на зев точнöй, оз-на вермы быдтор вöчны, венны быд висöм. Медицина лö наука, кодлөн iсторiјаас емöс зев уна ыжыд славаа да зев тыдалана торјас, кодлөн емöс зев гырыг успехјас да достиженьнöјас. Медицина — лö специальнöй научнöй знањiјöјаслөн зев ыжыд отрасл. Та понда советскöй медицина да зöньвизалун кутан ужјас вылын специальнöй научнöй руководствомсö нуö Учонöй Медицинскöй Совет. Тажö Учонöй Медицинскöй Советыс завöдитiс ужавны 1918-öд воö, август 18-öд лунсањ. Сiјöс вöли котыртöма моск-

васа да ленинградса вышшөй учебнөй учреждень-
нөйясын ужалыс представительясые. Бөрнас та-
жө Учонөй Медицинскөй Советө вөлі кыскөма
медицинскөй наука областясые тыдалыжык ве-
лөдчөм јөзсө. Тајө Учонөй Медицинскөй Советлы
Народнөй Комиссарјаслөн Совет щөктис вескөдлы
ны наука боксаң Совет республикаса медико-
санитарнөй ужөн. Тајө органыс кутө научнөй ру-
ководство зөңвизалун кутан уж, вылын.

Зөңвизалун кутан ужсө котыртө, нуө орга-
низационнөй руководство Зөңвизалун кутан На-
роднөй Комиссариат. Организујушщөй ромсө нуө
Наркомздрав. Наркомздрав став ас аппаратнас
обједињајтө став медицинскөй, научнөй, бурдөд-
чан да профілактическөй учрежденьнөйјас да вес-
көдлө медико-санитарнөй став ужнас.

Советскөй медициналөн профілактическөй ук-
лоныс төдчө Наркомздрав аппарат котыртчөм
ногын. Наркомздрав аппаратын ем јон орган
— санитарно профілактическөй управленьө. Са-
нитарно профілактическөй-управленьө јүксө ку-
ім отделењнө вылө: санитарно епидемическөй,
охрана материнства і младенчества да кагајас-
лыс да подростокјаслыс зөңвизалун визөм. Тајө
профілактическөй вліјањнөыс тыдалө і места-
вывса зөңвизалун кутан органјас структураын.
Міјан Коми областын зөңвизалун кутан област-
увса јүкөдын ем санитарно-профілактическөй
подотдел.

Советскөй медициналөн медвозза периодыс
торјалө сіјөн, мыј тани советскөй медициналы
лоіс чорыда вермасны гражданскөй војна вылын,

вермасны епідеміјаскөд, вермасны став сійө торјасыскөд, кодјас лоісны економіческөј разруха понда, Поволжјөын шыгјалөм понда-да. Тајө кадас мјан страна сувтис народнөј овмөс бөр восстановітан туй вылө, а здравотделјас 5-өд сјезд шуөм сертї медіціна вужіс епідеміјаскөд вермасөмсаң ужалыс јөзлыс уж да быт қоңвіқадан туй вылө.

Здравотделјаслөн 6-өд сјезд муніс 1927-өд воө мај төлысө. Тајө сјездыслөн вөліс лозунг: „Планөвөја нуөдны қоңвіқалун кутөм стрөітан уж“.

Здравотделјаслөн 7-өд Всесојузнөј сјезд муніс 1930-өд воө, март төлысө. Тајө сјезд вылас участвуйтисны колхозјасыс, совхозјасыс, предпріятњөјасыс представітелјас — робочөјјас, колхозњыкјас. Тајө сјездсө вөлі чукөртлөма сійө кадө, кор ыжыд өдөн пондіс кыптыны сөкыд індустріја, кор чорыда паскаліс мјан странаын соціалізм стрөітан уж. Сјезд уж вылө ідејнөја вліајтис ВКП(б) ЦК-лөн 1929 өд во декабр 23-өд лунга шуөмыс. Тајө вліањњөыс зев бура тыдалө сјезд постановлењњөыс.

Мі төдам, қоңвіқалун кутан делө колө бөрө народнөј овмөс паскалөмыс. Қоңвіқалун кутан ужсө колө реконструируйтны. Тапонда, 7-өд сјезд ужаліс организационнөј вопросјас вылын, қоңвіқалун кутан уж перестроітан вопросјас вылын. Қоңвіқалун кутан ужсө сійө перестроітис соціалістическөј овмөс быдмөм сертї.

Здравотделјас 7-өд сјезд востігөн Вла діміровскіј јорт вісталіс:

„Здравотделјаслөн 7-öd Всероссийскöј сјезд чукöртчö сещöм кадö, кор зöнвiзалун кутан уж век јонжыка пырö государственнöј овмöс стрöйтöмö... Став вопросјас, кодјас сулалöны лунга повескаын, лоöны мiанлыг уж котыртан вопросјасөн. Тајö уж котыртöмсö колö гөгөрвоны кызi колхозын, совхозын, карјасын, сiз-жö вiзму öвмöсса i једiномiчнöј секторын“.

Аслас постановленьöын сјезд пасјö, мыj „зöнвiзалун кутан уж пыр-на век колö бөрö став народнöј овмöс кыптöмыг да робочöјјас, колхозникјас, гөл да шөркөд-дöма крестана культурнöј потребностјас содöмыс“.

„Сјезд индö, мыj зöнвiзалун кутан органјас вымөн-на бостсiсны перестроитны ассыныс уж сiјö решеньö сертi, кодöс на воzö сувтöдiс ВКП(б) ЦК робочöјјасöс да крестанаöс медицинскöја обслуживајтöм јылыс“.

Сјезд щöктö „ужсö перестроитны сiзi, мeдым зöнвiзалун кутан ужын чоткöја нуны классöвöј вiз, јонжыка тöждысны ужалыс јöз зöнвiзалун понда“.

Промышленнöј центрјасын лечебно-профiлактическöј да санiтарнöј учрежденьнöјас пыртны „ЈЕДИНОЈ ДИСПАНСЕР“ сiстемаö.

Совхозјасын да колхозјасын, быд гырыг колхозö да совхозö колö котыртны врачeбнöј пункт медвоzаа отсöг сетöм кузa, јасми да вöчны пывсан“.

ПРОФИЛАКТИКАЛӘН ТУҖАС

АСГӨГӨРСА СРЕДА ҶОҢВИҶАӘӘӨМ

Мортөс окружајтыс ынешнөј средаын емөс мортлы ылә зев бур факторјас. Но тајө средаас нөшта на уна емөс мортлы вреднөј факторјас, кодјас мортөс преследујтөны быд шагын, морт ҶоҢвиҶалунлы вајөны ыжыд вред.

Шонди, сынөд да ва лоөны бур вајыс торјасөн. Најө вермөны бурмөдны мортлыс ҶоҢвиҶалунсө. Та понда, тајө факторјассө морт использујтө кыҶи мортөс вескөдан средствојас. Сөмын зев унаыс овлә, тајө-жө торјасыс мортлы вајөны ыжыд вред. Тајө факторјаснас-кө пөлзујтчыны кужтөма, секі поҶө ҶоҢвиҶалунлы вајны сөмын вред. Шыкөм сынөд, ва лоөны помкаөн уна пөлөс вёсөмјаслы.

Сојан — морт ын источык. Сојан сетө ын, бөр содтө бырөдөм ынсө, бөр вөчө мортсө ужавны вермысөн. Но кужтөма-кө использујтны тајө сојансө, вермасны лоны тапонда уна пөлөс вёсөмјас, вермас шыкыны ҶоҢвиҶалун.

Оланін вёҶө мортөс вреднөј климатическөј јавлеңнөјасыс —көзыдыс, жарыс, зерыс да мукөд торјасыс. Тајө оланіныс, кужтөма-кө овны, вермас вајны ҶоҢвиҶалунлы ыжыд ушерб.

Уж — ҶоҢвиҶа мортлы сещөм-жө колана тор, кыҶи і сојан. Ужалан условіјөјасыс-ко төкөтө торкcasны, уж процессыс-кө оз ло колана нога, проізводство ылас обстановкаыс-кө оз ло колана нога, секі уж лоө ҶоҢвиҶалунлы сещөм-жө омөлтөрјөн, кыҶи і став мукөд вреднөј факторјас.

Мі төдам, кар — культурноҗ центр. Сетчө чукөрмө уна јөз. Тајө карас-кө оломсө абу лө-сөдөма бура, секі кар лоө — висөмјас паскалан местаөн. Висөмјаслы секі зев кокңи вуҗны өти мортыс мөд мортлы.

Сіктјасын да грездјасын олысјаслөн саңитарноҗ грамотностныс карса јөз дорыс јона улын. Емөс сіктјас, грездјас, көні јөзыс сөстөма олом јывсыс һинөм-на оз төдны, саңитарноҗ грамотностыс налөн ічөт. Ташөм сіктјасыс і өні на ем. Тајө сіктјасас зев кокңиа вермөны паскавны уна быд пөлөс висөмјас.

Профілактыкалөн могыс сыын, медем ісползүтны внешнеҗ средалыс бур факторјассө, а омөл факторјассө зікөз бырөдны, мбө чинтынн мортлы вајан омөлторјассө.

Профілактыка возвылын воссө паскыд туј. Тајө туј вылас сіјө сувтис-һын. Тајө тујыс — ывла среда олан да ужалан условіјөјас зөһви-заөдөм, бур общественноҗ питаңнө котыртөм, оланінјас да карјас бурмөдөм, ва локтан трубајас вөчалөм, канализація, вөчөм, саңитарноҗ велөдчытөмлун бырөдөм да с. в.

Тајө ставсө өтілаө бөстөмөн і лоө саңитарноҗ культура. Кымын вылын тајө саңитарноҗ культураыс, сымын ешаҗык висөны, сымын ешаҗык кулөны, сымын куҗаҗык олоны јөзыс.

Саңитарноҗ культура лөсөдны жеңид кадөн, өтпырјөн он вермы. Тајө культураыс лөсөдчө уна торјасыс, кодјас пырөны саңитарноҗ меропріяттөјас лыфө. Тајө саңитарноҗ меропріят-

төјасыс јуксөны законодательнөј, техническөј, јүгдөдчан меропріјаттөјас ыло.

Мі аікөз-һін матыгтчим став јөзлыс велөдчытөмлун да омөла велөдчөмлун бырөдөмө. Сөвет сојузса ужалыс јөз век ыложык кыпөдөны ассыныс велөдчөмлунсө. Тајө културнөј кыпөдчөмас сөмын колө кужны бостсыны саһитарнөј төдлун кыпөдөмө. Велөдчөмлун став боксаһ кыптөмкөд шөщ колө кыпөдны і саһитарнөј велөдчөмлун.

ПРОФЕССИОНАЛНӨЈ ВІСӨМЈАС ПРЕДУПРЕЖДАЈТӨМ

Внешнөј среда зоһвізаөдөмыс кыһзі, профілактика сіз-жө муно өткымын вісөмјасөс да өткымын вісөм группајас предупредаятан туј куһа.

Тані медвоһа местаө колө сувтөдны професіоналнөј вредностјас да професіоналнөј вісөмјас. Кызі петкөдлө тајө кылыс, тајө вісөмјасыс јітсөмны ужалыс морт професіјакөд.

Быдсөн ті төданныд сецөм тор, мыј быд професіја умственнөј да фізическөј развітіјө ыло сетө отпечаток. Внешнөј условіјөјаслөн да професіоналнөј условіјөјаслөн вміяһһөыс төдчө морт походка ылын (морјаклөн мунаһногыс, шуам, војеннөј јөзлөн модаыс). Тајө условіјөјасыс вермөны морт пһын вөчны бур својствојас (решітельность, дісціпліһированность, аккуратнөја олөм да с. в.).

Мөд боксаң-кө, промышленностын ужалом, медса-һин вреднөй производствојас вылын ужалом, вайө морт доньвизалунлы ыжыд вред. Сийө наука, коді ізучайтө профессиональнөй висөмјас, шуоны профессиональнөй гігіјенаөн. Таяө наукаыс сетө профессиональнөй висөмјаслыс список.

Буржуазнөй учонөјјас дорјоны капиталистјас-өс, найө вермасөны чынтыны профессиональнөй висөмјас лыд, медем таяөн чынтыны социальнөй страховањьө куза рөскөдјас.

Сөветскөј медицина төждысө ужалыс јөз понда. Сөветскөј медицина төждысө ужалыс јөз доньвизалун понда, ыждөдө вреднөй профессияјаслыс списоксө. Сөветскөј медицина таяөн отсалө вреднөй производствојас вылын ужалысјаслы.

Кытыс-нө артомөны таяө помкајасыс, кодјас торкөны робочөјлыс доньвизалунсө?

Медвоз-кө, робочөјјаслөн висөмныс јитчөма ужалан условијөјаскөд, кушөм гігіјеническөј да сањитарнөй условијөјасын найө ужалөны. Ужалани-нас-кө зев щыгөм, сынөдыс да југыдыс оз тырмы, көзды, сынөдыс ул — таяө ставыс отсалөны өдјөнжыка да кокњыжыка висөмөмлы. Тащөм месаад ужалөгөн робочөјјас висөны частөжыка.

Таяө, омөм условијөјасыскөд колө вермасны. Производство вылын колө лөсөдны доньвиза обстановка, ужавны бур гігіјеническөј да сањитарнөй условијөјас. Таяө бур условијөјассө лөсөдөмын медыжыд средствоөн лөө сањитарнөй минимум.

Сањитарнөй минимумөн шуоны сешөм прөстөј, возө һужөдны почтөм торјас, кодјасөс олөмө пөртөмөн ми лөсөдам производство вылын бур

ужалан условіјојас. Тајо санитарној мінумсö лөгöдалöны санитарној инспекціјајас. Олөмө пөр-
тöны — хоҗајственнöј организаціјајас.

Профессіоналнöј висöмјас помка пын мөд
места кутö ужалан техніка. Производство вылын
ужалігөн дојмөмјас, мөд ног-кө шуны — промыш-
леннöј травматизм, профессіоналнöј висöмјас пөв-
стын кутö ыҗыд места.

Промышленнöј травматизмкөд вермасöны про-
изводство вывса ужсö безопаснöјөн вөчөмөн.
Техніка кыптөмкөд щöщ кыптө і дојмөмјасыс
відчысан техніка. Сложнöј механізмјас, берга-
лан да вөрән частјас, көмөсајас, приводнöј част-
јас вевтөны дојјана пріспособлөннөјасөн, кө-
рөбјасөн, сеткајасөн да с. в.

Көймөд торјөн, кытыс лоöны профессіонал-
нöј висöмјас, сіјө ужалан (обработывајтан) мате-
ріјал. Уна хіміческөј вешествојас, кодјасөс прі-
меңајтöны промышленностын лібө вөчöны фаб-
рікајасын, мортлыс зөңвізалунсö торкөны, ор-
гаңизмсö отравлајтöны. Сы серті, кушөм состо-
јаңнöын (кізөр, чорыд, ру) тајө вешествоыс,
да кушөм сылөн својствојасыс, сысерті тајө веш-
ществоыс вермас влјајтны морт вылас зев öдјө
лібө һөжјө.

Јадөвітөј вешествојаслөн морт вылө öдјө
дејствуйтөмыс овлө шоча да кор лоö, артассө
кызі һесчастнöј случај.

Јадөвітөј вешествојаслөн морт вылө воздеј-
ствуйтөмыс унҗыкыгсö овлө һөжјөнһкөн, ещані-
көн да куҗ кадөн.

Промышленнөй јадјаслөн морт вылө тащөм кула дејствујтөмыс ваядө хроическөй отравленнөо. Хроическөй отравленнөјас пыс медчастө овлөны ртутнөй да свинцовөй отравленнөјас. Тајө нөжјөнөкөн отравитчөмыскөд вермасөны тајө јадөвитөј вешществојассө безвреднөй вешществојасөн вежөмөн. Бостам көв, јадөвитөј свинцовөй белілајас өні вежөны некущөм лок вайтөм цинковөй белілаөн. Типографіјаын јадөвитөј свинчөсө вежөны никкелөн. Виж фосфорсө ізтөг тув вөчан производствөын вежөны мөд фосфорөн, коді оз-нын отравлајт мортсө. Зеркалөјас вөчалан производствөын јадөвитөј ртутсө вежөны вымыс составөн, коді оз отравлајт мортлыс организмсө.

Производствојас вылын медса вреднөй торјөн лоө бус. Бус омөль і сізсө ачыс, хімічөскөй својствојастөгыс. Но кор тајө бусыс дејствујтө нөшта і хімічөскөја, секі бусыслөн лок ваянлуныс нөшта јона содө.

Тајө бусыскөд производствојас вылын мі вермасам-жө. Та могыс буса производствојас вылын вөчалөны пылесөсјас, кодјас оз лөзны вескавны бусыслы ужалан помещөөннөјасө. Бус лоөмкөд сіз-жө вермасөны матеріјалсө умөн обрабаты-вајтөмөн. Тащөм торјаснас, тајө способјаснас почө зікөз бырөдны бус лоөмсө.

Санітарнөй состојаннөыс кыңзі, производственнөй мехаңизмјас да матеріалјас кыңзі, робөчөј зөңвөзалун вылө влөјайтө уж котыртөмыс да мехаңизацијалөн паскалөмлуныс. Ужалөм да шојтчөм правілнөја вежлалөм, кі помыс ужалөм

механизмјасөн вежөм јона виқасны мортлыс лов-
ја вынсө, ещажыка омөлтчөдөны мортлыс ор-
ганизмсө да сійөн мортыс омөлжыка сетсө быд-
сама омөл воздејствіјөјас улө.

Колө чорыда вермасны профессионалној ви-
сөмјаскөд. Тајө когсө колө нуөдны санитарно-
техніческөј ужјас нуөдөмөн. Но унаыс овлө сі-
зі, мыј өніја техникаөн мі ог-на вермө быдлаын,
быд пөраө сетны асгөгөрсө средаыслы оздоро-
вительној воздејствіјө. Тащөм случајјасас ыыжыд
значеңнө кутө робочөјјаслөн, колхознікјаслөн
да став ужалыс јөзлөн личној профілактыка.
Личној профілактыкаө пырөны быд мортлөн тор-
јөн ассө виқан торјас, маскајас, распіраторјас,
өчкијас да с. в.

Ыжыд значеңнө кутө сіз-жө і личној гігіјена.
Личној гігіјеналөн значеңнөыс торја-нын ыжыд
јадөвітөј вешествојас бердын ужалгөн, медва-
нын секі, кор тајө јадөвітөј вешествоыс бус-
код состојаннөын. Тащөм местајасас ужалгөн
куч јурсіјас, усјас да тош виқөм лыддыссөны
зев ыегігіеңичној торјасөн, вајөны морт зоңви-
қалунлы уна омөлтөрјас.

ЭПИДЕМИЧЕСКӨЈ ВИСӨМЈАС ПРЕДУПРЕЖДАЈТӨМ

Эпидемическөј висөмјаскөд вермасөмын про-
філактыкалөн уж сетө медыжыд тыдалана бур.

Быдсөн-нын төдө, быдсөнлы гөгөрвоана, мыј
эпидемическөј висөмјаслөн профілактыка сетө јө-
зөс вескөдан медицина дорыс ыжыд бур резул-
татајас. Лечебној медицинаын ем гырыс вермөм-

јас. Лечебнөј медицинаын өткымын вужана висөм-
јас вескөдө та вылө вөчөм сывороткајасөн да
мукөд лекаствојасөн. Сөмын колө век-жө шу-
ны, мыј јөзөс вескөдан (лечебнөј) медициналөн
значеңнөйс епидемическөј профілактика дорыс
ічөтжык. Епидемјајаскөд вермасөмын профілак-
тика нуө медсаактивнөј уж. Кымын активнөјажык
нуөдсө профілактическөј уж, сымын ыжыджык,
паскыджык лоө тајө ужыслөн резултатыс. Епи-
демическөј висөмјаскөд вермасөмын профілакти-
ка перјис медыжыд резултатјас. Некущөм мукөд
медцинскөј областын профілактикалөн тыдалана-
луныс абу тащөм ыжыд.

Менам ас воэө абу сувтөдөма мог, төдмөдны
тјанөс мыј лооны сещөм вужан висөмјасыс да
епидемическөј висөмјасыс. Но көт кык кывјөн да
колө-жө тајө тор вылас сувтлыны.

Вужанајасөн шуөны сещөм висөмјас, кодјасөс
вызывајтөны прөстөј сінмөн тыдавтөм ловја лов-
јас—микробјас. Висыс мортсаң зоңвіза морт вы-
лө вескалігөн тајө микробјасыс зараңтөны морт-
сө да сылөн лоө тащөм-жө висөм.

Тајө висөмыс вермө өтї мортсаң вужны мөд
мортлы, којмөдлы, һомөдлы да с. в. Тащөм но-
гөн тајө вужан висөмыс вермас паскавны зев уна
јөз пөвсө, вермасны висмыны уна јөз.

Вот тащөм нога паскалөмыс кущөмкө өтї
пөлөс вужан висөмлөн і шусө епидемјаөн, а ви-
сөмсө шуөны епидемическөј висөмөн.

Поэө мыддыны кыч-комын вужана висөм-
јас, кодјаслы сураc-кө бур условіјө да һөтї-кө
тајө висөмјасыскөд һе вермасны, вермасны пас-

кавны епідеміяо. Тајо вісөмјасыс өтпырјөн уна ужалыс мортөс вісмөдөны өтщөщ. Тајөн вайоны государстволы зев ыжыд лок. Тапонда епідеміјаяскөд вермасөмлөн зев ыжыд економіческөј төдчаналуныс. Правітелство лезалө законјас, мыјјас олөмө пөртөмыс отсалө епідеміјаяс бырөдөмлы мбө візө епідеміјаяс вылыс лоөмыс.

1918-өд воө Народнөј Коміссарјаслөн Сөвет шуіс, мыј быд врач објазан срочнөја сообшцајтны матысса здравотделө вужан вісөм јавітчөм јылыс. Тащөм срочнөј јуөрсө сетөны, кор јавітчөны чума, холера, тифјас, пісті вісөм, скарлатина, діфтеріја, сібірскөј јазва, сап, епідеміческөј энціфаліт. Мукөд вужана вісөмјас јылыс сведеңнөјас сетөны быд јатідневкаө пошта пыр. Тајо сведеңнөјассө колө сетавны сіјөн, медым аскадын прімітавны мерајас, кодјас візөны тајо вісөм возө паскалөмыс.

Ас здравотделө јуөртөм бөрын врач мбө вылын квалифікаціјаа медрабөтнїк места вылын нуөдө став меропріјатвөјас, медым бырөдны мбө не лезны паскавны епідеміјасө. Та могыс сіјө нуөдө епідеміческөј обсмөдоваңнө, төдмалө, кытыс лоіс медрөзгыс вісмөмыс. Быд торја случај дырјі вісөм паскалөмыс помкасө медрабөтнїк пондас корсны аслас местаыс, асгыс внімаңнөсө медрабөтнїк сетө колана местаө. Кодкө вісмасын-кө холераөн, вір мытөн (дїзінтеріјаөн), біја вісөмөн (брушнөј тифөн), вісөмысгыс помкасө колө корсны һајтмөм ваыс; діфтеріт вісөм паскалігөн колө корсны вісөм новлыссө;

сібірскөй жазва унаыс паскавлывлө пасјас пыр;
чума висөм паскөдөны крысајас да с. в.

Мукөд дырјыс прөстөј сінмөн адзана (кыз
шуасны—кміңіческөй) признајас кө оз сетны бу-
ра тыдалан серпас кушөмкө вужан висөмлыс,
ем-кө возмозност, колө төдмалөмсө нөшта ну-
өдны лабораторнөй бактеріологіческөй способөн.
Откымын карјасын емөс бактеріологіческөй ін-
ститутјас, емөс спеціалнөй лабораторіјајас. Та-
шөм местајасас тащөм төдмалөмсө колө нуөдны
быд случајын, кор јавітчас кушөмкө заразнөй
висөм.

Кызі сөмын лоас төдмалөма вужан висөмсө,
висысөс колө зоңвіза јөз дорыс пырыстөм пыр-
жө торјөдны, медым висөмыс ез вермы паскав-
ны воәө. Уна карјасын висысјасөс новлөм вылө
емөс спеціалнөй обозјас—санітарнөй транспорт.

Висысөс болыңчаө мөдөдөм бөрын профілак-
тіческөй уж нуөдсө воәө.

Медвоәкө нуөдөны дезінфекціја, обеззара-
зітөны висылыс комнатасө, көлујсө. Мукөддыр-
јыс висылыс комнатасө да көлујсө дезінфекці-
рујтөны өтщөщ, мукөд дырјыс—торјөн. Кор де-
зінфекціјасө нуөдөны торјөн, секі висылыс кө-
лујсө дезінфекцірујтөны спеціалнөй камерајасын.

Такөд щөщ зоңвіза јөзлы, кодјас олісны ві-
сыс дінын матын, вөчалөны предохранітельнөй
прівівкајас. Висөмыс візан (предохранітельнөй)
прівівкајас вөчалөны брушнөй тіфыс, холераыс,
скарлатінаыс, діфтерітыс, столбнякыс да мукөд
висөмјасыс. Медсајона паскалөма пісві висөмыс
предохранітельнөй прівівкајас вөчалөм—пісвіа-

гөм. Совнарком шуөм сертї, кодөс вөліс вөчөма
1924-өд во октабр 18-өд лунө, пістїасны быт
став јөзлы 1 арөсөн, 10 арөсөн да 20 арөсөн.
Та понда СССР паста пістї вїсөм зїкөз бырө-
дөма. Комї областын којмөд во-нын ез вөв пі-
тї вїсөм.

Мукөд дырїыс, бїжавїсөм да дїфтерїт вїсөм-
јас паскалїгөн ыжыд опасностөн лооны тајө
вїсөмөн вїсөмыс бурдөм јөз. Тајө јөзыс, кодјас
неважөн-на вїсісны тајө вїсөмнас, көв најө тајө
кадас асныс зөңвїзаөс, лооны опаснөјөн зөңвї-
за јөзлы, кодјас тајө вїсөмнас ез-на вїслыны.
Најө ас пыщканыс новлөны вїсөмыслыс зараза-
сө да вермөны вїсмөдны семјанысө, төдсајас-
нысө мбө мукөд матыс јөзөс. Тащөм јөзсө колө
зөңвїза јөз дорыс торјөдны, медым некодї ез
вермы вїсмыны тајө вїсөмнас.

Медвына профїлактїческөј средствоөн ву-
жан вїсөмјас паскалөмкөд вермасөмын лоө са-
нїтарнөј просвешщеньө. Онї төдөны-нын пөштї
быд заразнөј вїсөмлыс паскалан ногсө, кызї на-
јө вермөны вужны мортыс-мортө. Тапонда зев
кокнї вїзны астө тајө вужан вїсөмнас вїсмөмыс
да предупредїтны мукөдјасөс, медым најө ез
вїсмыны тајө вїсөмнас, велөдны најөс вїдчысны
тајө вїсөмјассыс.

Ем вїсөмјас, кодјас вужөны мортыс мортө
сынөд пыр. Тајө вїсөмјасыслөн заразаыс ветлө
ваын (космөм ва руас-ї), бусын да дулмын. Тајө
вїсөмјассыс вїдчысны јона сөкыдзык. Сверт, быд-
сөн төдө, мыј заразаыс ачыс өтнас сынөдөдыс

оз лебав. Ташом висомјасон лооны грипп, кор,
скарлатина, дифтерија, да мукод висомјас.

Откымын висомјас, бостам-кө, мкорадка (ма-
ларја), кистана да возвратној бијависомјас, ву-
жоны насекомјас пыр. Ти адзанныд, таяо
висомјасыскөд тышкасны абу сөкыд, сиз-кө і
позө видчысны таяо висомјасон висомыс.

Нөшта коккиджык видчысны сижө висомјасыс,
кодјас вужоны көлуј пыр мибө висыс дорө ін-
мөдчыломөн.

Помалигөн колө нөшта сувтлыны өти тор
вылө. Емөг јөз, кодјас нөти оз висыны откы-
мын вужан висомјасон, көт мед сесса бур ус-
ловијөјас емөг таяо висомнас висмом вылас.
Таяо објаснајтчө сижөн, мыј откымын јөз чужом-
саһныс-на оз вермыны висыны откымын висом-
јасон, најө невоспримчивөјөс таяо висомјаслы.
Таяо состојанһөсө медицинаын шуоны врождон-
ној иммунитетөн.

ЧЕЛАФЛЫС ЗОНВИЗАЛУН ВИЗОМ

Челафлыс зонвизалун визомын профілакти-
калы сиз-жө ем паскыд туј. Медвозза мөгөн
профілактика возө тани сувтө челаф пөвсса
вужана (инфекционнөј) висомјас предупреждај-
төм. Татчө пырөны сещөм вужана висомјас,
кодјас медсасө висөдөны челафөс. Таяо висом-
јас писыс медомөл висомјасон лооны пистивисом
(натуралнөј), скарлатина да дифтерија. Таяо
кујим висомыс медјона паскалома да висөдө зев
сөкыда. Таяо висомјасон висигөн челафлыс кулоны
медјона.

Та бöрын гөгöрвоана, мыҗла став медицина-
скоҗ наука мөвпсө вöлис бергөдöма таҗө инфек-
циҗаясыскöд вермасөм вылө. Медвоз-кө лоис
тöдмавны таҗө висөмҗассө возбуждаҗтыс бактери-
јасө, медем колананогөн кужны вермасны. Сөмын
өнөз-на абу адзöма, куцöм микробјас понда
лооны писті да скарлатина висөмјас.

Көт ми і висөм вöчыс микробјассө ег-на
адзö, сөмын таҗө висөмјасыскöд вермасөмыс
мунö зев öдјө.

Бостам-көт писті висөм. Таҗө висөмыскöд
вермасөмын ем зев бур средство—пистіасөм.
Пистіасөмсө став јөз пөвсын нуөдөмөн ми визам
јөзсө ог сөмын писті висөмөн массөвөја висөмыс,
ми таҗөн визам јөзсө писті висөмөн быд öтка
висмылөмыс. Пистіасөм бöрын морт лоө писті
висөмөн висмыны вермытөмөн зонь 7-10 во кеж-
лө. Та понда мортлы медвозыс пистіасөм бө-
рын лоө нем чөжнас пистіаслыны нөшта-на кы-
кыс (10 арөсөн да 20 арөсөн). 30 арөс бöрын
писті висөмөн вислывлөны зев шоча да лыддысө
оз кызі пыр јавлеңнө, а кызі зев шоча овлан
тор.

Сөкыджык предупредітны скарлатина да
дифтерит висөмјас. Таҗө висөмјасыслы паныд
сіз-жө емөг привівајас, сөмын тыр надејасө оз-
жык сетны да техника боксаңыс привівакөсө
нуөдны јона сөкыджык. Таҗө привівајассө нуө-
дöны 5-7 лун мысті кујимыс уколјас вөчалөмөн.
Таҗө уколјасыс визöны висөмсыс јона жеңыд-
жык кад—8 төлыссаң 1 воөз. Мы-кө пондiм
таҗө привівајассө вөчавны став јөзлы быд во,

секи
н-к.
оз б
лы,
јавіт
ын).

Т
вөча.
колө
торјө
көлу
јөз о
но і
мать
терит
бени
взро
шоча
лад.

Г
преж
висө
ма н
да
епид
да т
касс
Р
про
өс в
мыт

секи ескөн мијан ковміс уна — медицинаскөй работ-
ник. Та понда—тајо привікајассо вочалоны
оз быдсонлы. Медвоз привікајтоны сјјос чемад-
лы, кодјас пөвсын медвозыг тајо висөмыс
јавітчис (семјаын, керкаын, школаын, деревња-
ын).

Тајо индөм висөмјасыг вијана привікајас
вочалөмыг кынји тајо висөмјасыскөд вермасөмын
колө нуөдны і мукөд профілактическөй мерајас:
торјөдны да нуны болничаө да висыгыслыг
көлујсө да оланінсө дезинфекцирујтны. Мукөд
јөз дорыг торјөдны колө оз сөмын висыгөс,
но і најө чемадөс да гырыгјасөс, кодјас олісны
матын висыгјас дорын. Тајөс колө вөчны дѣ-
теритнөй да скарлатина висөм паскаланног осо-
бенностјас понда. Фелөыс тани сыын, мыј көт
взрослөјјас тајо висөмјаснас висмывлөны зев
шоча, но висөмсө висыг чемадсаң зоңвија че-
мадлы вужөдны вермөны.

Профілактика возө сіз-жө сувтө могөн преду-
преждајтны чемад пөвсын ветлан мукөд вужана
висөмјас. Чемад пөвсын сіз-жө зев јона паскало-
ма кор, төвјыв пістї, коклуш, свінка, краснуха
да мукөд висөмјас. Сөмын тајо висөмјасыслөн
епідеміческөй значењњөыс абу-на сещөм ыжыд
да тајо висөмјаскөд вермасөм куња профілакти-
касө абу-на тырымөнөң паскөдөма.

Көјмөд-кө, чемадлыг зоңвијалун вијөмын
профілактика возө сувтө мог вермасны чемад-
өс висөдан став висөмјасыскөд, медсањин гожса
мыткөд, мыј понда кулөны уна чемад.

Нолөд-кө, профілактика воэо сувтө мог—
ронмөдны мјанөс вежысјасөс, мјанлыс смена.
Тажө ужсө профілактика нуөдө піөнер-лагерјас,
детскөј санаторіјас пыр, санаторіјаын олан
навыкјас најө оломө сужөмөн, фізкультура пыр.
Тажө ставыс профілактика воэо сувтөдөны зев
уна выл төдмавтөм вопросјас, кодјасөс колө
пырыстөм пыр-жө төдмавны да пөртны оломө.

КОВ ВІСӨМЈАС ПРЕДУПРЕЖДАЈТӨМ

Ков висөмјас зев јона паскаломөс. Медса-
һын јона ков висөмјасөн висөны челаф. Öткымын
местајасын став челафыс өтөтөг висөны тајө
висөмјаснас. Колө індыны, морт пыщкын овны
вермөны 125 пөлөс аслыс нога ковјас. Тајө ков-
јасыс вермөны овмөдчыны морт телө пыщкө
быдлаө, быд органө, олоны морт сөкјас сојөмөн
да тајөн вајөны мортлы зев ыжыд вред.

А ков висөмјас, колө шуны, поэө бырөдны
некущөм ыжыд ужтөг әкөә, ков висөмјас артав-
сөны бырөдны поәана висөмјасөн. Адқаннды,
профілактикалы тані воссө ыжыд туж. Төдөмөн
профілактика тајө висөмјаскөд вермасөмын сетас
уна бур резултатјас.

Ковјаскөд вермасан профілактикаын зев
тыдалана места кутөны ветерінарно-санітарнөј
да медіко-санітарнөј надзорјас. Ковјаскөд вер-
масөны став јөзсө кадыс кадө сөстематическөја
лечитөмөн. Оз ічөт ром ворсны ков висөмјаскөд
вермасөмын і санітарнөј просвешченнө да
лічнөј профілактика.

ПИҢ ВИСОМЈАС ПРЕДУПРЕЖДАЈТОМ

Ков висомјасыг видчыгөм моз-жө, пиҢ висом-
јасыг видчыгны колө челафдырсаҥ-на, колө
виґны пиҢјастө челафдырсаҥ. Стагистика пет-
көдлө, пиҢ висомјас 80-92% вылө паскаломәөс
челаф пөвсө. Тајө вайөдө сетчө, мыј гырыз јөз
пөвсын унаөн мајтчөны пиҢјас абутөмөн.
ПиҢјаслөн абутөмыс төдчө став кынөм уж вы-
лад, вайөдө малокровјјөө, вын бырөмө—ужавны
верманлуныс чинө.

ПиҢ висомјасыг видчыгөмын зев ыжыд мес-
та кутө быд мортлөн аслас видчыгөмыс (личнөј)
профiлактикаыс. Мiжан олөмын пиҢ весалан
шщөткалы да прошоклы колө бостны сещөм-
жө колана места, кыґи i паҢ да вiлкi.

Сојөм бөрын вом пыщкөс колө сiз-жө быґ
пожјавны. Сојөм бөрын вом пыщкөс пожјавны
колө сещөма-жө, кущөма тен колө мыссыны
асылын четчөм бөрын.

Но тајө личнөј профiлактикаыс, кор быд
морт ачыс видчыгө висмөмыс, оз-на вермы быд
пөраө виґны пиҢјас висмөмыс. Кущөма-көґ те
ачыд ен радејт пиҢјастө, овлө, најө висмасны.
Тани-ґын отсөг вылө воө лечебнөј метиґина ас
профiлактическөј методјаснас.

ПиҢјас висөмыс виґан бур профiлактическөј
методөн лоө вом пыщкөс санацјјаалөм. Вом
пыщкөс санацјјаалөм нуөдөны гырыс карјасын,
медгасө велөдчысјас пөвсын. Сетө зев бур
результатјас. Вом пыщкөс санацјјаалөмлы өнi
сетөны ыжыд значеґнө. Откымын карјасын

школајасö велöдчыны бөстöны сöмын вом пыщкöс санацїаалöм бöрын. Школаö пырыгылыс корöны оз сöмын пїстїасöм, сїз-жö быт колö плөмбїруйтны (дожтавны) сїс пїнјас да ыещкавны сїс вужјас.

СІН ВІСÖМЈАСЫС ДА СІНТÖММÖМЫС ВІДЧЫСÖМ (ПРЕДУПРЕЖДАЈТÖМ

Сїнтöммылöны сїнјас в'сöм понда. Та понда, аскадын сїн вїсöмјас бурдöдöм унаыс овлö зїкöз, вїзö мортлыс сїнјассö. Тајö ещда, уна вїсöмјасыс, кодјас понда верман сїнтöммын, позö вїдчысны.

Тапонда тајö вопрос куза профїлактїческöј уж колö нуöдны кык тужöд. Öтї-кö, колö мунны зїк профїлактїческöј туж куза—вїдчысны сїн вїсöмјасыс. Мöд-кö, тајö вїдчысöмыс-кö оз отсав, колö профїлактїческöј мојассö пыртны сїнјас бурдöдöмö. Медвоzza тужöдыс ужсö вермö нуöдны санпросвет уж пыр быд медроботык. Лечебнöј медїцїнаö профїлактїческöј методјас пыртöм могыс ковмас котыртавны карјасын, сїктјасын сїн бурмöданїнјас. Сїнмöн вїсыгылы аскадын квалифїцированнöј отсöг сетöм вермас вїзны мортсö сїнтöммöмыс.

Вїдлавын-кö сїјö помкајассö, мыјјас понда öткымын јöз сїнтöммöны, тыдовтчö, мыј тајö помкајассö позö бырöдны 60% вылö. Тајö лöö, öнја 100 сїнтöм морт пыыс 60 мортыс вермїсны лоны сїнмаөн. Царскöј Россїја мїјан колїс 320.000 сїнтöм мортöс. Тајö јöз пыыс 192000 сїнтöм морт вермїс лоны сїнмаөн.

Став сінтөмјас пѳыс 12,1% јөзѳыс сінтөмсісны пістѳы вѳсөмөн вѳсөм понда. Мі төдам, пістѳы вѳсөмыс ем зев бур срсдство — пістѳасөм. Став јөзсө пістѳалөмөн мі вермам җкөз бырөдны тајө вѳсөмсө, уна областјасын тајөс вөчөма-нын.

Став сінтөмјас пѳыс 4,9% сінтөмыс сінгөммісны чужіганыс-на (выл чужысјас бленорреј понда). Кагаыс мам кынөмгыс петігөн вѳсөмө сінјаснас тріппернөј зараза сінјасө сурөм понда (Ферт, тајө овло сіјө мамјаслөн, коујас вѳсөны тріпперөн). Тајө вѳсөмгыс сіз жө зев кокны вѳдчысны, выл чужысгы сінмас аслыс пөлөс каплајас леҗөмөн. Тајө каплајассө төдө быд акушерка. Сіз-кө, 15000 сінтөм морт вермісны лоны сінмаөн, најө чужгөн-кө вөлісны ез бабкајас, а акушеркајас.

21,4% сінтөмјасыс сінтөммөмны трахомаөн вѳсөм бөрын. Трахома вѳсөм аскадын бурдөдөм җкөз вѳө сінтөммөмыс. Таҗкөн кө бара артмө, 70.000 сінтөм өнѳ ескөн вөлісны сінмаөн, најөс-кө аскадын вөлі вѳскөдөма трахома вѳсөмыс.

Тајө Індөм помкајасыс кынҗи абу некушөм помка, мыј понда вермін сінтөммыны.

Сінтөммөмыс вѳдчысөм куҗа профілакткалөн уҗ оз сөмын вѳз уна јөзөс ассыныс сінјас воштөмыс, сінтөммөмыс вѳдчысөм куҗа профілактка кутө зев ыҗыд і економіческөј төдчаналун.

Тапонда сінгөммөмыс вѳдчысөм куҗа уҗдылыс профілакткалөн значењөыс торја-нын ыҗыд. Тајө торјас вылас уҗалө оз сөмын медіцина, тајө вопросјас вылын уҗалөны сіз жө сінтөмјаслөн Ставроссіја сојузса шленјас. Тајө об-

шество ужас колö участвујтны став удаљы-
јöзлы, робочöј да крестана массалы, ко-
тыртавны ячејкајас сінтöммöмыс відчысöм
куза. Ташöм ячејкајасö колö котыртавны сов-
хозјасö, колхозјасö, фабрикајасö, заводјасö.

Сінтöммöмыс відчысöм куза профілактіка
јылыс сорнітігөн оз поз казтыштылытöг колны
бокö сіјö ужјас, кодјасöс мі öні нуöдам сінтöм-
јаслыс материалнöј да інтеллектуалнöј олöмны-
сö бурмөдöм понда.

Сінтöм јöзлы отсасöм могыс јöзöс велöдан
јукөдјас восталöны сінтöмјаслы торја школајас.
Тайö общöј школајасыс сінтöмјаслы воста-
лöны профессионалнöј школајас. Таыс кынқи
Собес öні бостеіс сінтöмјасöс індавны ужјас вы-
лө да тайөн бурмөдны налыс олан положеньö-
сö, материалнöј положеньöнысö, кыскыны најö
соціалізм строітан ужö.

ТУБЕРКУЛОЗ ВІСÖМ ПРЕДУПРЕЖДАЈТÖМ

Туберкулоз — öтi мортыс мөд мортлы вуж-
ны вермана хроңическöј висöм. Тайö висöмсö
вöчöны мікробјас — прöстöј сінмөн тыдавтöм
ловја ловјас. Тайö ловја ловјасыслөн — мікробјас-
ыслөн формаыс зік бед код да шуöны туберку-
лознöј палочкаөн лібö палочка Кохаөн.

Хроңическöј висöмөн туберкулозсö (мөд ног-
кö шуны — чахоткасö) шуöны сіјөн, мыј тайö ві-
сöмыс висöдö зев куза, зон војасөн.

Туберкулоз — зев јона паскалөм висöм. Та-
јö висöмыс торја-нын јона паскалөма карјасын.

Откымын төдмалом даннөјјас сертї туберкулоз висөмсө новлоны (зараѳтчөмны) 90% став карса челадыс. Но оз ков гөгөрвоны, мыј туберкулезон зараѳтом морт быт висмас тајө висөмнас. Тајө оз-на нїөтї шу туберкулезон висөмом јылыс. Туберкулезнөј палочкаыс-кө сурө оз сылы шогмана условїјөјасө, секї сїјө оз висөмөд мортсө. Туберкулезон висөмөны сөмын сөкыд висөмөн висөм понда, омөл условїјөјасын олөм понда, көнї најө јона омөлтчөны. Туберкулезон медсасө висөмөны сещөм јөз, кодјас чужөмгаңыс кокңла вермөны висөмыны тајө висөмнас (наследственнөј предрасположеңьс). Бат-мамсаң челады туберкулоз висөм наследственнөја оз вуж, сөмын туберкулезон висөыс бат-мамлөн челадыс кокңыджка вермөны висөмыны тајө висөмнас торја-нын сїјөн, мыј налы висөмыс вермас шедны висөыс бат-мамгаңыс.

Туберкулезлөн економическөј значеңьөыс торја-нын ыжыд. Мї висөвлім-нын, туберкулоз—хроническөј висөм, мїјан ногөн-кө шуны, куға висөдыс висөм. Тајө висөмөн висөмыс морт воҗна пондас уҗавны вермыны омөла, бөрнас—нөтї оз понды вермыны. Тапонда, мыј туберкулезон висөны уна јөз да висөдө зев куға, уҗ фронт вылын тајө висөмыс вајө зев ыжыд убытка. Уҗавны вермыс уна јөз сувтөны уҗавны вермытөмјас радө җік сөмын тајө висөмнас висөмом понда.

Таҗикөн артмө, туберкулоз висөм государстволы вајө ыжыд економическөј убытка. Тапонда, туберкулоз висөмкөд вермасөмө колө кут-

чысны чорыда. Профілактическөй медициналы туберкулозкөд вермасөмын воссө паскыд туї. Откымын висөмјаскөд вермасөмын профилактика нуөдө сөмын санитарно-просветительнөй уж. Туберкулозкөд вермасөмын тајө лоө тырмытөмөн. Туберкулозкөд вермасөмын колө нуөдны чорыджык методјасөн да средствојасөн вермасөм. Туберкулоз висөмкөд вермасөмын медицинскөй профилактика аїк вынтөм. Колө нуөдны чорыд кос туберкулозкөд социалнөй профилактикалы.

Туберкулозөс шуөны социалнөй висөмөн. Тајө висөмсө тазі нїмтөма абу прөста. Туберкулоз паскалөма уна іөз пөвсө, экономическөй значеңкөыс тајө висөмыслөн торја-нын ыжыд. Мөд боксаң-кө туберкулоз висөм паскалөмлөн помкаїасыслөн вужасыс петөмны социалнөй среданы, олөмыс.

Туберкулоз висөм медса топыда јітсөма оланінкөд. Туберкулозөс, медсаңин тыјас висөдыс туберкулозөс (чахоткаөс) төдөны да шуөны оланін висөмөн. Оланін услөвіјөјас зев ыжыд роль нуөны туберкулоз висөмөн висөмыны вермөмын. Туберкулоз висөмөн медјона висөны сїјө квартирајасын, көні јөзыс олө уна, квартирајасыс омөл, пемыд, көзыд, ыајт. Кос да југыд квартираын туберкулозөн онжык висөмы.

Туберкулоз висөмөн медсасө кулөны сїјө квартирајасын олысјас, көні өшиңјасыс ічөтөс на еща. Емөс јаннөјас, кодјас серті установітөма: 4 өшиңа комнатаын олысјас пїын быд 1000 морт вылө туберкулоз висөмыс онас.

кулöны 10 морт, 2 öшиña керкаын — 82 морт.

Туберкулез висёмөн сиз-жө жона кулöны сизö квартиражасын, көнi олö уна жöз. Кымын унаөн олöны квартираас, сымын унжык емöс условижас туберкулез висём паскалöмлы.

Оз ичöt значенё кут туберкулез висёмкөд вермасöмын сожан, кыз шуасны — питанё. Питанёлыс значенёсö туберкулезкөд вермасöмын медвоз вöли кыпöдöма германжаса гигиенистжасөн империалистическөй война дырi Россиян, Ленинградса даннөжас тажө жтöд жыссыс сиз-жө шуöны.

1917-öд воö Ленинградын 2.420.000 жöз олыс пыс кулис туберкулезөн 8470 морт. Сожаныс вöли воö 1763 калорижаөн морт вылö лун. 1919-öд воö лунса сожанылөн калориностыс чинис 698 калорижаöз. Тажө воас 800.000 морт пыс кулисын 4322 морт. Тажө даннөжасыс вескыданын инёны туберкулез да питанё көстса жтöд вылö. Сожаныс-кө омöл, секи весиг оланин бурмөдöмыс сз вермы сувтöдны туберкулез висёмлы ужсö.

Туберкулезөн висём да кулöм вылö сиз-жө вмяжтö i мортлөн профессия. Медса омöл профессияөн тажө боксаñ лоö буса ужжас вылын ужалöм. Кор кушöм-кө бус сурö тыжасö, секи сизö висөдö сизс, тыжаслөн ужыс секи слабмö. Тащём слабмём тыжасад туберкулезлөн палочкаыс зев конья вермө овмөдчыны да нуöдны разрушителнөй ужсö.

Ташомос медгырыс помкајасыс, мыј понда ташом јона паскаломә туберкулоз. Омол олан условјојас, омол питањо, њајта олөм — тајос њемтор ез төд буржуаџја. Ташом условјојасас олсны пролетариат, та понда і туберкулоз висөмсө шуоны пролетарскөј висөмөн.

Туберкулозкөд вермасөмыс мунө тајө индөм тујјас куџаыс, кодөс индө медицина. Робочөјјаслыс оланінјассө бурмөдөм, общественөј питањо бура котыртөм, производство вылын ужалан условјојас бурмөдөм — тајө мед тырнаџејаа тујјас туберкулозкөд вермасөмын. Оланінјас стрөиталан планјас тыртөм понда вермасөм, общественөј питањо понда вермасөм, санитарнөј минимум вөсна вермасөм, ужалан условјојас бурмөдөм понда вермасөм — тајө лоө туберкулоз висөм паскаломкөд вермасөм.

Тајө став меропріјатвојасыс јитсөны өви гөрөдө — асгөгөрсә среда бурмөдөмө. Тајө могјассө олөмө пөртөмөн ми чінтам туберкулоз висөм, а сіз-жө і став мукөд пөлөс висөмјас.

Вөліс ескөн зев еџа, ми-кө вермасім туберкулозкөд сөмын асгөгөрсә олөм бурмөдөмөн. Сөветскөј медицина сіз-жө зев јона вермасө, мефым бурдөдны туберкулозөн висөмө јөзөс. Тани сөмын колө кыз поџө воџык каџавны (төдмавны) тајө висөмсө. Кымын өдјөнжык лоө төдмәлөма туберкулозөн висөсөс, сөмын унжык наџеја вермас лоны туберкулоз висөм бурдөм вылө, сөмын кокњи вермасны тајө висөмыскөд.

Туберкулоз висөмкөд вермасөмын генералнөј штабөн лоө диспансер аслас став отсөга уч-

режѣньнѳаснас. Сѣрт, ме тані ог понды гіжнн
ѳіспансерјас уж јылыс. Сы јылыс-кѳ гіжны, гіж-
ны колѳ уна да паскыда. ѳіспансерлѳн мог —
кыз позѳ възжык тѳдмавны тусѳркулоз вѳсѳм
да бостны сіјѳс ас набљудѣньнѳ улѳ. Такѳд щѳд
ѳіспансер сетѳ став сікас лѣчебно-профілакті-
ческѳј да матеріалнѳј отсѳгјас.

Медвоз-кѳ ѳіспансер старајтѳ соціалнѳј от-
сѳг сетыс сѳвет да ас сестрајас пыр сетны от-
сѳг гортса олан условіјѳјас бурмѳдѳмлы. Тамс
кынці вѳсыс пѳлзуйтѳ став пѳлѳс отсѳга учреж-
дѣньнѳјаснас, кодјас емѳс ѳіспансер бердын. Та-
јѳ зѳнвізаммѳдан учреждѣньнѳјас лыдас колѳ
артавны оздоровітѣлнѳј площадкајас, лунја са-
наторіјајас да војја санаторіјајас. Тајѳ учреж-
дѣньнѳјасас вескѳдчыны вѳсыс волѳ производ-
ство вылын ужалѳмыс орѳдчывтѳг. Тані сіјѳ кол-
лана ног сојѳ, бостѳ правілнѳј гігіеніческѳј на-
выкјас, санітарнѳј просвѣщѣньнѳ да велалѳ
ѳтѳ кадѳ водны, четчыны, оојны-јуны да с. в., кыз
шуласны—опредѣлоннѳј режімѳ.

Вѳсыс вылѳ кузжыка возѳејствујтѳ санітар-
нѳј обстановка, а сіз-жѳ і курорт.

ВЕЊЕРІЧЕСКѳЈ ВѳСѳМЈАС ПРЕДУПРЕЖДАЈТѳМ

Вењеріческѳј вѳсѳмјас паскалѳмлун да паска-
ланног сертѳ артаѳсѳны соціално-бытовѳј вѳсѳм-
јасѳн. Вењеріческѳј вѳсѳмјас зев јона паскалѳма-
ѳс. Торја-нн јона паскалѳма тајѳ вѳсѳмыс капі-
талістјас госуларствојасын. Јона паскалѳм вѳс-
наыс вењеріческѳј вѳсѳмјаслѳн соціалнѳј тѳдчана-

луныс вьвѣт-нѣн ыжыд. Мѣянын-жѣ тајѣ вѣсѣм-
сыслѣн јѣна паскалѣмыс јѣтѣма бытовѣј условѣ-
јѣаскѣд.

Тѣрја-нѣн ѣбур почва веѣерѣческѣј вѣсѣм-
паскалѣмлы сетѣ капѣталѣстѣческѣј общество.
Капѣталѣстѣческѣј госуѣдарствојасын нывбабајас
оз ѣмсѣтны некушѣм праѣа, економѣческѣја завѣ-
сѣтѣны мужѣнаыс, тајѣ отсалѣ веѣерѣческѣј вѣ-
сѣм-јас паскалѣмлы. Мужѣнајасѣс-кѣ бостам, еко-
номѣческѣј необеспеченност понѣа најѣ унаѣн
оз гѣтрасны, мунѣны семја дорыс зев дыр кад
кежлѣ—тајѣ ставыс сѣз-жѣ отсалѣ веѣерѣческѣј
вѣсѣм-јас паскалѣмлы. Веѣерѣческѣј вѣсѣм-јас пас-
калѣм сѣз жѣ зев јѣна јѣтѣма вѣна јуѣмкѣд ѣа
простѣтушѣјакѣд. Тајѣ ставартмѣм тѣрјасыс капѣ-
талѣстѣческѣј госуѣдарствојасын отсалѣны веѣе-
рѣческѣј вѣсѣм-јас паскалѣмлы. Тѣрја-нѣн јѣна пас-
кавлѣсны веѣерѣческѣј вѣсѣм-јас ѣмперѣалѣстѣчес-
кѣј војна ѣа војна бѣрја војасѣ. Та јылыс вѣс-
тавлѣны ѣмперѣалѣстѣческѣј војнаын участвуйтыс
кѣпѣталѣстѣческѣј госуѣдарствојаслѣн статѣстѣчес-
кѣј даннѣјјас.

Кушѣма-жѣ паскалѣма веѣерѣческѣј вѣсѣм-
мѣянын? Медым рѣжны тајылыс, медвојдор колѣ
вѣжѣдлыны сѣјѣ обычајјас вылѣ, кодјас пырѣмны
мѣјан сѣктса олѣмѣ ѣа кодјас медјѣна отсалѣны
веѣерѣческѣј вѣсѣм-јас паскалѣмлы. Тајѣ ѣнмѣ кы-
ѣ сѣфѣмслы, сѣз-жѣ-ѣ трѣпперлы.

Медвоз сѣфѣмс јылыс. Медѣа ыжыд особен-
ностѣн Россѣјяын паскалѣм сѣфѣмслѣн лѣѣ сѣјѣ,
мыј тајѣ вѣсѣмыс вермѣ вужны ѣта-мѣд дѣнѣ
волысѣмѣн, ѣвѣ тастыс сојѣмѣн, мѣд ног-кѣ шу-

ны—внеполовој способн. Сіктјасын да грездјасын революцјаоғ вѳліс мода вердны быд керкаын очередѳн скѳт вѳзысѳс-пастукѳс. Тажѳ пастукјасыс ѳти-мѳдлаанн соігѳн вѳсмывлісны сіфілісѳн да тажѳ вѳсѳмсѳ паскѳдлісны став грезд паста-лаас. Абу омѳла паскалѳма сіфіліс вѳсѳм і ѳнја грездјасын. ѳд абу сівѳ. Обычајјастѳ, оласног-тѳ грездјассыд да сіктјассыд регыд кадѳн веж-ны зев сѳкыд, тажѳ вежсѳ олѳмнас, куѳ кадѳн.

Но тажѳ оз шу, мыј тажѳ вѳсѳмыс мјјан ѳні оз чіп. Став статістическѳј данвѳјјас шуѳны, мыј сіфіліс вѳсѳм, кызі грездјасын да сіктјасын, сіѳ-жѳ і карјасын, јона чініс дај чіно. Медса ыжыд помкаѳн тажѳ чіномас лоѳ простітуцја бырѳдѳм. ѳткымын даннѳјјас серті простітуцја понда вѳс-мывлісны сіфіліс вѳсѳмѳн 56,9% вѳсыс мужчіна-јас пыс.

Мѳд помкаѳн, мыј понда чінісны веңерічес-кѳј вѳсѳмјас, лоѳ веңеріческѳј вѳсѳмјас паскѳдѳ-мын арміјалыс ромсѳ чінтѳм. Важ царскѳј армі-јаын зев јона вѳлі паскалѳма веңеріческѳј вѳ-сѳмјас, на пыын і сіфіліс. ѳні арміјаын служітан кад чінтѳмѳн, арміјеч лыд чінтѳмѳн, арміјаын оласногсѳ җікѳз вежѳмѳн, культурно-воспітател-нѳј уж паскыда нуѳдѳмѳн мі, поѳѳ шуны, җікѳз бырѳдім гѳрдармејечјас пѳвсыс веңеріческѳј вѳ-сѳмјас.

Таыс кызі, сіфіліс вѳсѳмкѳд вермасѳмын зев ыжыд места кутѳ сіфіліссѳ аскадын бурдѳ-дѳм. Вѳсысыс-кѳ пондас бурдѳдчыны аккурат-нѳја да врачыс вескѳдны бостсас настојчівѳја, тажѳ вѳсѳмыс поѳѳ вескѳдчыны җікѳз.

Ми-кө адзам, мыј сифіліс вісөм јона чінө, триппер (гонорреја) јылыс ог-нын вермө таяс шуны. Помкаыс тани сійө, мыј триппер лоө-нын аік семејнөј вісөм да та понда таяө вісөмыс јона зев паскалома. Таяө паскаломыслы јона зев отсалоны жеңыд кад кезлө гөтрасөмјас. Жеңыд кад кезлө гөтрасөмјас да мөдыс гөтрасөмјас оз сещөм бура візны веңеріческөј вісөмјасөн вісөмыс, кыці куз кад кезлө гөтрасөм. Та понда, семјаө веңеріческөј вісөм пыртөмыс мыжаөн лоны пондіс ез сөмын мужыкыс, но сиз-жө і нывбабаыс. Та понда пондісны частөжыка вісавлыны трипперөн.

Мөд помкаөн, мыј понда јона паскалома гонорреја, сійө лоө таяө вісөмыскөд бур вермасан средствојас абутөм. Триппер вісөмкөд вермасөмын абу сещөм бур вермасана средствојас, кушөм ем сифіліс вісөмкөд вермасөмын.

Веңеріческөј вісөмјас—соціално-бытовөј вісөмјас. Та понда таяө вісөмјасыскөд вермасны колө зев чорыда, ыжыд внімаңнөөн.

Веңеріческөј вісөмјаскөд вермасөмын штабөн лоө вендіспансер. Веңеріческөј вісөмјаскөд, медсасө вермасөны вісөмјас бурдөдөмөн. Медвоз тани колө обеззаразітны вісысө, медем сійө ез вермы вісмөдны зонвіза јөзөс. Таяс зев кокны вөчны сифіліс вісөмкөд, коды емөс зев радикальнөј мерајас. Таяс кынці мортөс почө обеззаразітны санитарнөј просвещенњө нуөдөмөн. Веңеріческөј вісөмјас оз вермыны вужны сынөд пыр. Вісөмыс вермө вужны гозја-моз олігөн, өтї көлујөн вөдітчігөн мібө өтылаын олігөн.

Веҥеріческөй вісөмјаскөд вермасөмын зев
ыжыд профілактіческөй средствоөн лоө томјөв:
пөвсын половөй просвещеньө нуөдөм, прогви-
туціјакөд вермасөм да тајө вісөмјасыс быд морт-
лы відчысөм (лічнөй профілактіка).

ЊЕРВНӨЈ ДА ПСИХІЧЕСКӨЈ ВІСӨМ ЈАС ПРЕДУПРЕЖДАЈТӨМ

Њервнөј да псіхіческөй вісөмјасыс відчысөм
вылө өні пыр-на мі обрацајтам ічөт вніманьнө.
Но тајө вісөмјасыс, колө шуны, кутөны ыжыд
соціално-економіческөй значеньнө. Таыс кыңзі,
тајө вісөмјаскөд вермасөмын профілактіческөй
ужјас колө нуөдны веҥеріческөй лібө епідемі-
ческөй вісөмјасын дорыс јона војжык. Стелөыс
тані сыын, мыј ҥервно-псіхіческөй вісөмјас мед-
гасө вујөны насмедственнөја. Та понда, медым
відчысны тајө вісөмгыс, колө предупредітны
тајө вісөмсө өтө немөн војжык. Мөд ног-кө шу-
ны, медым лоісны зөңвіза да јон ҥервјаса че-
лад, медвоз колө зөңвізаммөдны бат-мамөс.

Њервнөј вісөмјаслы паскавны медбур усло-
віјөөн лоө віна јуөм. Віна јуөм понда лоөны быд-
сама пөлөс ҥервнөј да псіхіческөй вісөмјас. Та
понда ҥервно-псіхіческөй вісөмјаскөд вермасө-
мын колө медвоз бырөдны тајө вісөмјассө чуж-
тыс вујсө—віна јуөмсө, мөд ног-кө шуны—ал-
коголізмсө. Буржуазнөј государствојасын віна
јуөмкөд вермасөмыс нуөдсө сөмын мода вылө.
Збылыс вермасөм віна јуөмкөд абу. Міјанын ві-
на јуөмкөд вермасам мөд ногөн—обществен-

нөй воздејствіјө пыр, віна јуөмлы паныда пропада
нда нуөдөм пыр. Тајө вермаган ногјасыслы
колө сетны зев тыдалана места.

Віна јуөмкөд вермасөм јылыс, сіз-жө-і мукөд
профілактическөј ужјас вылө, мыјјас ме казтылі,
тани колө сувтлыны буржыка. Тајө профілактика
тујјас јылыс колө гіжны торја ыга, быд раз-
дел бура осветітөмөн. Тајө ыгаас ме көсілылі
Індавны сіјө тујјассө да местајассө, мыјјас гөгөр
колө чукөрмыны комі санитарно-просветітельнөј
літературалы. Став тајө торјас јылыс роч кыв
вылын ем уна ыгајас, кодјасөс зев бур вужөдны
да леэны комі кыв вылын.

ПРОФІЛАКТІКАЛӨН МЕТОДЈАСЫС

Ті өні төданныд, сөветскөј медицина профі-
лактіка тујсө бостіс медвозза лунјассаңыс-жө.
Сөветскөј медициналыс тајө направленьөыс
врачјаслы медвозза пөрасө ез кажитчыв. Гусө-
ныкөн тајө петіс ердө сещөм мөвпјасөн да сор-
ныјасөн, мыј профілактическөј меропріяттөјас
нуөдөм вылө колө уна средство (сөм) да өні,
кор став овмөсыс усөма, пөртны олөмө ыкыці
өз поз.

Но мі төдам, мыј профілактікалөн ем уна
средство, мыјјас корөны средствосө зев еща. Та-
щөм өті средствоөн, дај колө шуны—медјон лөө
санітарнөј просвещеньө нуөдөм.

Санітарнөј просвещеньөлөн медпрөстөј
формајас—бесөда да лекціјас. Тајө ужјассө ну-
өдөм вылө сөм бырөдны ыөті оз ков, сөмын ме д

быд медработник кутчысис тајо ужас сөлөмсаң. Тајо методнас профілактика ужалис гражданскөј война војасө да война бөрја војасө Г'орд арміја пөвсын да став ужалыс јоз масса пөвсын. Уж да олөм зөңвизаммөдөмын тајо средствоыс і өні лоө зев јон рычагөн, зев јон средствоөн.

Колө шуны, бөрја војасө санпросвет уж пондіс мунны уна ногөн. Виставлөмсө пондіс вежны кокһидік кывјөн гижөм санпросвет література. Кывјөн висталөм сіјө паскалө ешажык јоз дорө. Ныга—ношта јон оружјө масса пөвсын санитарнөј просвещеңнө паскөдөмын. Ловја кывјыс санитарнөј просвещеңнө нуөдөмын кутіс бергөдчыны художественнөј формаө, спектакјас пыр тајо санпросвещеңнөсө сетөмөн, сансудјас вөчалөмөн да с. в.

Кіно да радио сіз-жө лоөны санитарнөј просвещеңнө паскөдөмын јон профілактическөј орудјөөн.

Өбі кывјөн-кө шуны, став пөлөс формајасөн—горһиөн, виставлөмөн, ныгаөн, спектаклөн, радиоөн, кіноөн—нуөдсаң санпросвет уж профілактика кіјын лоіс зев јон средствоөн.

Гемашко јорт шуіс:

„Санитарнөј просвещеңнө, кодөс өні нуөдөны став тујјасөд да став ногыс, лоіс зев јон профілактическөј средствоөн. Профілактикалөн медјон тујыс өні—санитарнөј просвещеңнө. Медса-һын мјан страна серты, һөбі ыждөдтөг поңө шуны—профілактика заводһтсө да помасө санитарнөј просвещеңнөөн“.

Воқо шуис:

„Сањитарној надзор правилноја котыртөм сиз-жө лоө јон средствоон профілактика пи-
рын“.

Мијан ногөн-кө вежөртны, тајө лоө: сањитар-
ној „сінлы“ колө пырны быд њајт коласө. Тајө
індө, колө кокјылө сувтөдны сањитарној надзор.
Сањитарно-гігіеңическөј боксањ омөл местајас
бөрса колө нуөдны чорыд сањитарној надзор.
Тајө сањитарној надзорсө бөрја кадөз нуөдлісны
сањитарној органјас—сањитарној врачјас да на-
лөн отсасысјас. Бөрја кадө тајө ужыслы лоис
сетөма ыжыд обшщественној значењнө. Медвоз-
кө, тајө ужас өні кыскөма абу сөмын сањитар-
ној врачјасөс, кыскөма тајө ужас став мукөд
врачјасөс да шөр медперсоналөс, государствен-
ној сањитарној инспекторјас пыдди.

Тајө еща. Сөстөма өлөм бөрса вермө вичөд-
ны быд морт, көч сјјө-і абу медработњик. Тајө
могыс котырталөны сањитарној инструкторјас ін-
ститутјас. Институтө бөрјөны мбө индөны ро-
бочөјјас, колхозњикјас пөвсыс бөрјөмөн. Најө
нуөдөны быдлунја контрол сањитарној меропрі-
јаттөјас өлөмө нуөдөм бөрса, столовөјјас сөс-
төма вичөм бөрса, обшщезиттөјасын, цехын са-
њитарној мінимум өлөмө пөртөм бөрса-да.

Сањитарној организацијас пыр профілакти-
ческөј меропріјаттөјас нуөдөм еща-на. Тајө ме-
ропріјаттөјассө нөшта нуөдө і лечебној медици-
на. Лечебној медицина тајө могсө өлөмө пөртө
ассыс ужсө диспансерјас пыр нуөдөмөн, мөд-
ног-кө шуны—диспансерној метод вылө ассыс

ужсö вужёдёмөн. Тајö бёрја мөгсö лечебнöй ме-
дцина олёмö портö санитарнöй да социалнöй от-
сöг сетёмөн. Мөд ног-кө шуны, тајö лоö: öткы-
мын лечебнöй учреждённöјас, шуам, амбулато-
ријас, поликлиникајас да мукöд, заңимајтчöны
оз сöмын јöзöс бурдöдём вылын, најö ужалöны
сиз-жö i уж да олём зöнвизаөдём вылын.

Сöветскöй медицина ужалан медвозза војасö
диспансеризацијасö вöли нуөдöма öткымын висöм-
јаскөд вермасöм куза, кодјасöс шуöны, кызi ми
сорнитлим-нын, социалнöй висöмјасөн—туберкулез,
сифилис, вина јуём да мукöд висöмјас. Тајö висöм-
јасыскөд вермасöм мөгыс вöли восталöма уна
тубдиспансерјас, вендиспансерјас, наркодиспан-
серјас да уна мукöд пöлöс диспансерјас.

Колö шуны, профілактика туйдöд мунигөн
сöветскöй медицина регыд-нын вујас зöнвиза
јöзöс (нöбасыс нывбабајасöс да челадöс) дис-
пансерјас пыр обслуживајтöмö. Тајö јöзыс соци-
алнöй боксаң мед донаöс да кокңиджыка
вермöны висмыны быдсама пöлöс висöмјасөн.

Тамогыс паскыда паскөдöны детскöй
консултациијас, консултациијас нывбабајаслы,
а сиз-жö детскöй профілактическöй амбулаторијас,
тајö учреждённöјас бердса став отсöга учреж-
дённöјаснас: детскöй војја санаторијасөн, зöн-
визаөдан площадькајасөн, пионер лагерјасөн
да с. в. Таыс кыңзi паскөдöны i нöшта мукöд
сикас учреждённöјас, кодјас кутöны оз сöмын
зöнвизамöдан значённö, но кодјас кутöны сиз-жö
i економическöй значённö. Тајö лоöны детскöй
јаслијас да детплощадкајас. Тајö учреждён-

нӧјасылӧн мог—мездыны нывбабајасӧс челадыс дӧӧрӧитӧмыс, медым нывбабајас вермісны шӧщ участвујтны соціалізм стрӧітан ужын.

Мӧд етапӧн сӧветскӧј медіціна ужын профілактическӧј метод паскӧдӧмын лоӧ став ужалыс јӧзсӧ вескӧдӧмын диспансернӧј метод вылӧ вужӧм. Тајӧ могыс і шӧктӧ котыртавыны став вескӧдчана (лечебнӧј) санітарнӧј да профілактическӧј учрежденьнӧјас Једінӧј диспансерӧ. Амбулаторіјалы, мӧбӧ мӧд ногӧн-кӧ шуны—поліклінікалы, тајӧ сістемаас лоӧ ӧткажӧтчыны вескӧдчана уж кабінетјасын нуӧдӧмыс да вужны профілактика туј вылӧ, мӧд ног-кӧ шуны, диспансернӧј метод вылӧ.

Тамогыс быд амбулаторіјаын ас аппаратаас колӧны врач-диспансерізаторјас. Врач-диспансерізаторлы колӧ лоны спеціалістӧн—терапевтӧн, мӧд ног-кӧ шуны, пыщкӧс вісӧмјас тӧдысӧн, а медіціна серві-кӧ—сылы колӧ лоны спеціаліст—профілактикӧн.

Кор ас воӧ сувтӧдам мог—ӧнвіӧаӧдны став ывла средасӧ, а ӧе торја мортӧс, ӧнвіӧаӧдны уж да быт—сӧветскӧј медіціна ас воӧас сувтӧдӧ мог: амбулаторнӧј ужсӧ (поліклінікасӧ) јітны производствокӧд да вісыс гортса обстановкакӧд. Тамогыс предпріјатвӧјас вылӧ восталӧны медвоӧза отсӧг сетан пунктјас (здравпунктјас). Здравпунктјаслӧн мог—сетны медвоӧза отсӧг да нуӧдны паскыд профілактическӧј меропріјатвӧјас, мӧд ног-кӧ шуны—ужалан условіјӧјас бурмӧдан ужјас. Једінӧј диспансерса амбулаторіјакӧд топыд јітӧд јылын сулалӧ врачевнӧј от-

сөг гортын сетөм. Тајо уҗ вылын уҗалыг
врачјас вылө водө медсөкыд мог — олан услови-
јојас бурмөдөм (зөһвиҗаөдөм). Но унаыс овлө,
тајо врачјасыс сөмын мечитөны, а оз төҗдысны
высыгыс олан условијојассө бурмөдөм понда.

Мөд вреднөј зонаөн лоө сиктса да карса
омөм олан условијојас (зөһнас). Омөм ва, чукөр-
мөм огбросјас да нечистотајас бура убертан
система лөсөдтөм, һур местајас, пујас абутөм
лоө сјјө омөм средаөн, коді вміјатө став јөз
зөһвиҗалун вылө, социалнөј зөһвиҗалун вылө.
Јон профилактической средствоөн тани лоө саһи-
тарно-технической сооружеһнөјас вөчалөм, шуам,
көт, ва локтан трубајас вөчалөм, канализация,
һурјас коггөм, аллејас (пујас) саһиталөм,
паркјас лөсөдалөм да с.в.

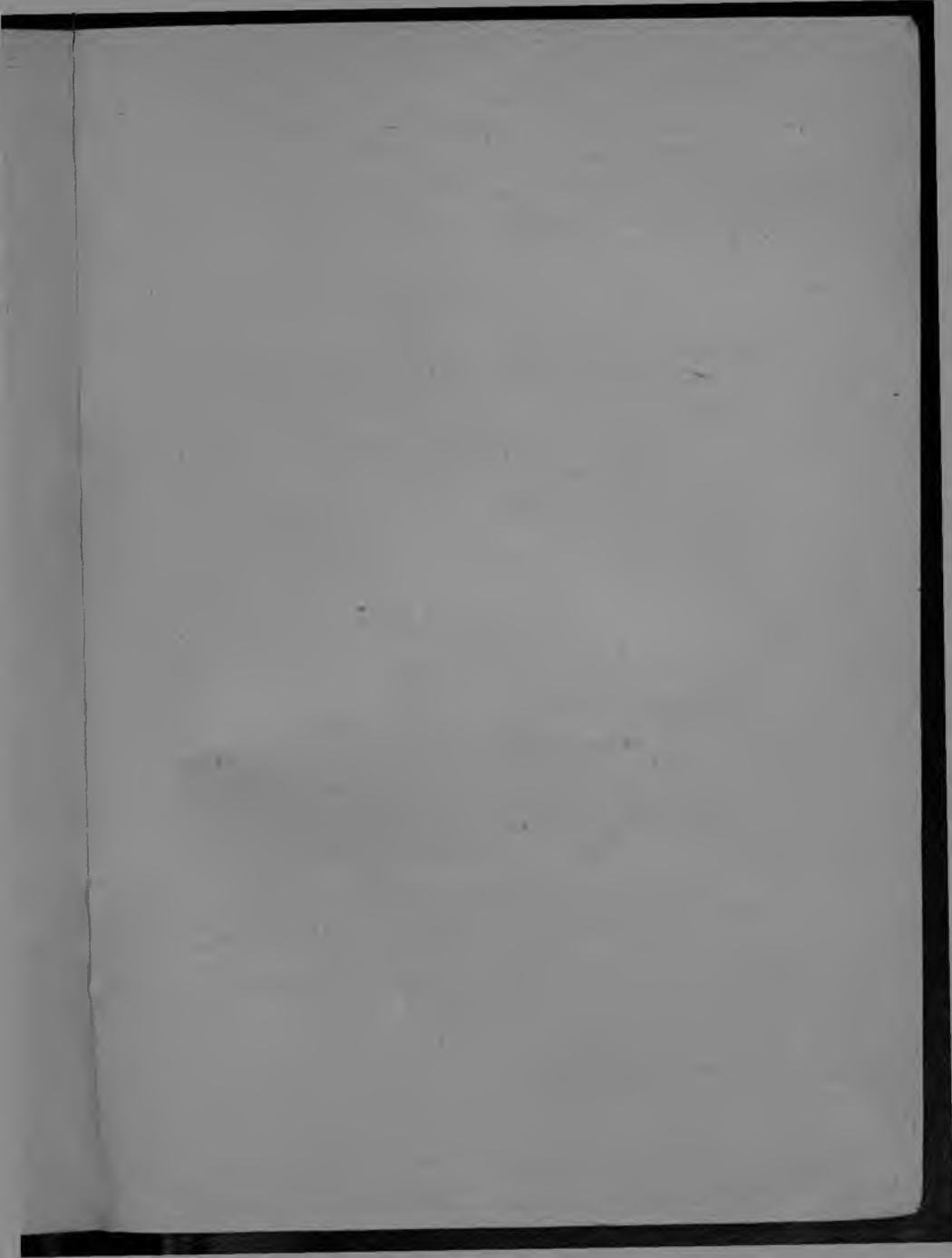
Висөмјасыс видчысөмын ыҗыд ром ворсө
физкультура. Физкультура лоө личнөј профилак-
тикаөн. Тапонда физкультура паскөдөм јона
зөһвиҗаөдө став уҗалыс јөзөс.

Селөыс тани сыын, мыј висөм лоө ызла
средасаһ ковтөмторјас вміјаһһлөн результат.
Јон да жеб организмјас вылө өтө-жө омөм-
торјыс вміјатө оз өтмөза. Јон организм омөм
вміјаһһөјаслы пондас сулавны чорыда паныд,
тапонда тајо организмыс озҗык вермы вис-
мыны. Жеб организм оз вермы сулавны паныд
вреднөј вміјаһһөјаслы да вреднөј вміјаһһөыс
сјјөс вермө, мөд ног-кө шуны, морт висмө.

Таҗкөн, физкультура јонмөдө мортлыс орга-
һизмсө да мортыс озҗык понды висмыны.

Ж У Р Н А Л Ы Г

Буржуазној да сѳветској медицина	3
Сѳветској медициналон панасјас	4
Профiлаквика — сѳветској медициналон панас	12
Сѳветској медицинаон веокѳлом	13
Профiлаквикалон тујјас	18
Профiлаквикалон методјас	45

доныс 75 ур.

20222

Коми-3

2-1282

КОМИ ГОСИЗДАТ

ВУЗАГГӦ СО КУЩӦМ КОМИ ӦГАЈАС:

1. ВАХӦН. Виӧј зонвиӧалун. 1930 во.
доныс 18 ур
2. КОКАӦН. Табак куритӧм јылыс. 1930 во
доныс 15 ур.
3. КОКАӦН. Ревматизм. 1929 во. доныс 18 ур
4. Мы колӧ тӧдны виӧӧмыс (брјушиӧј тиф).
1932 во. доныс 10 ур
5. Бырӧдам вика гаг. 1929 во. доныс 15 ур.
6. ФИНКЛЕР. Коллективизација зонвиӧалун.
1931 во. доныс 5 ур.
7. МАШКОВИЧ. Лӧӧдам сӧстӧма да зонви-
за олӧм. 1933 во. доныс 25 ур.

ТАЈӧ ӦГАЈАССӧ ПОӦӧ СУӦӧДНЫ
СЫКТЫВКАРЫГ, СОВЕТСКАЈА, 24.
КОМИ ГОСИЗДАТ